

9. Hassan I. The Postmodern Turn: Essays in Postmodern Theory and Culture. – Columbus: Ohio State University Press, 1987. – 267 p.
10. Hutcheon L. A Poetics of Postmodernism: History, Theory, Fiction. – New York: Routledge, 1988. – 288 p.
11. Jameson F. Postmodernism, or, The Cultural Logic of Late Capitalism. – Durham: Duke University Press, 1991. – 438 p.
12. Waugh P. Metafiction: The Theory and Practice of Self-Conscious Fiction. – London: Routledge, 1984. – 176 p.

ERKIN A’ZAMNING “TANHO QAYIQ” QISSASIDA TANHOLIK KONSEPTINING LINGVOKULTUROLOGIK TAHLILI

Hikmatova Anora Uchqun qizi

Buxoro Xalqaro Universiteti

Filologiya kafedrası O'zbek va adabiyoti fakulteti 2-bosqich magistri

Email:anorahikmatova22@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu tezisdá Erkin A'zamning “Tanho qayiq” qissasi lingvokulturologik, kognitiv-semantik va aksiologik yondashuvlar asosida tahlil qilinadi. Qissada “qayiq” va “tanholik” konseptlari insonning ruhiy izolyatsiyasi, ma’naviy izlanishi va jamiyat bilan aloqasidagi kolliziya ramzi sifatida talqin etiladi. Tadqiqot shuni ko’rsatadiki, qayiq obrazi shaxs va jamiyat o’rtasidagi kommunikativ uzilishni badiiy-estetik model orqali aks ettiradi.

Kalit so’zlar:lingvokulturologiya, konsept, tanholik, metafora, ekzistensializm, madaniy kod, aksiologik paradigma, diskurs, identifikatsiya.

Аннотация. В данной статье анализируется повесть Эркина Аъзама «Одинокáя лодка» на основе лингвокультурологического, когнитивно-семантического и аксиологического подходов. В произведении концепты «лодка» и «одинокчество» интерпретируются как символ духовной изоляции личности, её внутреннего кризиса и ценностного конфликта с обществом. Результаты исследования показывают, что образ лодки выступает художественно-эстетической моделью, отражающей коммуникативный разрыв между личностью и обществом.

Ключевые слова:лингвокультурология, концепт, одинокчество, метафора, экзистенциализм, культурный код, аксиологическая парадигма, дискурс, идентификация.

Abstract. This thesis analyzes Erkin A’zam’s short story “The Lonely Boat” from linguocultural, cognitive-semantic and axiological perspectives. In the narrative, the concepts of “boat” and “loneliness” are

interpreted as symbols of an individual's spiritual isolation, inner crisis and value conflict with society. The study demonstrates that the image of the boat functions as an artistic and aesthetic model reflecting the communicative disconnection between the individual and society.

Keywords: linguoculturology, concept, loneliness, metaphor, existentialism, cultural code, axiological paradigm, discourse, identification.

Kirish. Lingvokulturologik tahlil badiiy matnni milliy ong va madaniy tajribaning konseptual modeli sifatida o‘rganadi [1]. Har bir badiiy obraz — nafaqat estetik detal, balki ma’naviy, psixologik va kognitiv tuzilmaning til orqali ifodalanishidir [2].

“Tanho qayiq” qissasida markaziy konsept qayiq orqali berilgan. Lug‘aviy jihatdan u suv ustida harakat qiluvchi vosita ma’nosini bildirsa-da [3], qissada u inson ruhiy tanholigi, o‘zini anglash jarayoni va ijtimoiy izolyatsiyaning metaforik timsoli sifatida talqin etiladi.

Qahramonning tanholikni boshdan kechirishi orqali muallif shaxs va jamiyat o‘rtasidagi murakkab psixologik aloqani, ichki izlanish va ruhiy poklanishni ochib beradi. Shu sababli tadqiqot maqsadi: “Tanho qayiq” qissasidagi tanholik va qayiq konseptlarini lingvokulturologik, semantik va aksiologik jihatdan tahlil qilishdir.

Asosiy qism. 1. “Tanho qayiq” konseptining semantik-strukturaviy tahlili

Konsept — bu milliy ongda shakllangan ko‘p qatlamli mental birlik [4]. Qissada “tanho qayiq” quyidagi tarkibiy elementlardan iborat:

Predmet komponenti – qayiq (moddiy obyekt)

Emotiv komponent – yolg‘izlik, ichki iztirob

Aksiologik komponent – ruhiy sinov, ijtimoiy ajralish

Ekzistensial komponent – insonning yakka harakati va o‘zini anglash jarayoni

Qayiq metaforik transfer orqali inson hayoti, suv hayot oqimi va tanholik ruhiy izolyatsiya sifatida talqin etiladi.

2. Tanholik va lingvokulturologik kontekst

O‘zbek mentalitetida jamoaviylik qadriyat sifatida rivojlangan [5]. Shu sababli tanholik qissada aksiologik kolliziya sifatida beriladi.

Qahramon tanholikni ikki qatlamda boshdan kechiradi:

Majburiy tanholik (ijtimoiy ajralish)

Ongli tanholik (ichki izlanish va ruhiy poklanish)

Lingvistik jihatdan bu quyidagi vositalar orqali ifodalanadi:

qisqa pauzali jumlar;

ichki monolog;

semantik va sintaktik takrorlar.

Takrorlar qahramonning ruhiy izolyatsiyasini kuchaytiradi, ichki monolog esa shaxsiy tahlil va refleksiyaning kuchaytiradi.

3. Qayiq obrazi va metaforik tafakkur

Metafora konseptning asosiy vositasi sifatida ishlatiladi [6]. Qissada qayiq quyidagi metaforik ma’nolarni o‘zida jamlaydi:

hayot yo‘li;
ruhiy izlanish;
ijtimoiy ajralish;
o‘zini anglash jarayoni.

Qayiqning tanho harakati shaxsning ichki dunyosini aks ettiradi. Muallif uni dramatik emas, balki tafakkuriy obraz sifatida beradi.

Qahramonning suvdagi yolg‘iz harakati ruhiy izolyatsiyaning vizual modeli sifatida namoyon bo‘ladi va qahramon psixologiyasini chuqurroq ochadi.

4. Diskursiv tahlil

Qissada ichki monolog ustuvor. Bu diskursni subyektivlashtiradi va qahramonning ruhiy holatini aniq aks ettiradi.

Lingvopragmatik jihatdan ichki monolog:
refleksiv tahlil maydoni yaratadi;
ruhiy izlanish va ekzistensial savollarni yuzaga chiqaradi;
kommunikativ uzilishni ko‘rsatadi [7].

Takror va pauzalar qahramonning tanholik tuyg‘usini kuchaytiradi.

5. Aksiologik paradigma va ekzistensial talqin

Qissada aksiologik paradigma quyidagicha:

Obraz
Ma’no
Baholash
Qayiq
Shaxs
Tafakkuriy/Neutral
Suv
Hayot oqimi
Dinamik
Tanholik
Ruhiiy sinov
Ambivalent

Ekzistensial nuqtai nazardan, tanho harakat qahramonning o‘zini anglash jarayonini bildiradi. Bu jarayon lingvistik jihatdan refleksiv konstruksiyalar, savol-javob ichki monolog, metaforik parallelizm orqali beriladi.

Xulosa. “Tanho qayiq” qissasi lingvokulturologik jihatdan shaxs va jamiyat o‘rtasidagi tanholikni, ruhiy izlanish va ijtimoiy ajralish jarayonlarini aks ettiruvchi estetik modeldir.

Qayiq obrazi metaforik va ekzistensial ma’noga ega bo‘lib, qahramonning ichki olami va jamiyat bilan bog‘liqligi o‘rtasidagi kolliziyani ifodalaydi.

Qissada tanholik nafaqat yolg‘izlik timsoli, balki shaxsiy tafakkur va ruhiy izlanish maydoni sifatida talqin etiladi. Shu bilan birga, qahramonning tanlovi va erkinligi bilan suv oqimi o‘rtasidagi qarama-qarshilik ham lingvistik va estetik jihatdan ochiladi.

Natijada tadqiqot shuni ko‘rsatadiki: “Tanho qayiq” qissasi inson ruhiy olami va ijtimoiy aloqalar o‘rtasidagi murakkab bog‘liqlikni badiiy va lingvokulturologik jihatdan chuqur tahlil qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- [1] Safarov Sh. Lingvokulturologiya asoslari. – Toshkent: Fan, 2019.
- [2] Maslova V.A. Lingvokulturologiya. – Moskva: Akademiya, 2001.
- [3] Stepanov Yu.S. Konseptlar lug‘ati. – Moskva, 2001.
- [4] Arutyunova N.D. Diskurs nazariyasi. – Moskva: Nauka, 1990.
- [5] Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. – Chicago: University of Chicago Press, 1980.
- [6] Karasik V.I. Til va madaniy shaxs. – Volgograd, 2002.
- [7] Mahmudov N. Til va tafakkur. – Toshkent, 2018.
- [8] Rasulov R. Badiiy matn lingvistikasi. – Toshkent, 2016.
- [9] Hakimov M. Diskurs va matn muammolari. – Toshkent, 2020.

REFLEKSIV FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHDA SAVOL-JAVOB METODIKASINING SAMARADORLIGI

Usmanova E’zoza Zokirjonovna

Namangan davlat universiteti tadqiqotchisi

Anotatsiya: Ushbu tezis refleksiv fikrlash jarayonlarini rivojlantirishda savol-javob metodikasining nazariy va amaliy ahamiyatini ilmiy nuqtai nazardan tahlil qiladi. Mazkur metodika o‘quvchilarda tanqidiy fikrlashni, o‘zini anglashni va bilimlarni mustahkamlashni rag‘batlantirish mexanizmlarini shakllantirishda samarali vosita sifatida qaraladi. Tezisdagi savol-javob metodikasining pedagogik printsiplari, uni zamonaviy ta’lim jarayoniga integratsiyalash imkoniyatlari va o‘quv jarayonida yuzaga keladigan muammolar ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, savol-javob metodikasi